

Maan ystävät ry
Taloukampanja
15.11.2005

WTO:n toimivaltaa on rajoitettava

Nykyinen kauppapolitiikka talloo ihmisoikeuksia ja on kestäväen kehityksen este

Maailman kauppajärjestö WTO:n Hong Kongin neuvottelujen asialistalla on sopimuksia, jotka ovat ympäristön, kehityksen, ihmisoikeuksien ja sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta katastrofaalisia. Tämä käy ilmi monien YK-järjestöjen ja kansalaisjärjestöjen tutkimuksista. EU on ajamassa Maailman kauppajärjestöön sopimuksia, jotka alistaisivat nykyiset ylikansalliset sosiaali- ja ympäristösopimukset kauppasopimuksille.

WTO-sopimusten vaikutukset eivät näy vain Euroopassa vaan myös eteläisen pallonpuoliskon köyhissä maissa. EU on eturintamassa ajamassa politiikkaa, joka vähentäisi mahdollisuuksia demokraattiseen päätöksentekoon. Tämä koskee etenkin teollisuustuotteiden markkinoille pääsyä koskevia neuvotteluita (Non-Agricultural Market Access, NAMA), palvelukauppasopimus GATS:ia ja kaupan esteiden poistamista. Luonnonvaroja ollaan kovaa vauhtia alistamassa kaupan logiikalle, yritysten voitontavoittelulle ja hintakilpailulle. Sellaiset yhteisessä omistuksessa olevat luonnonvarat kuten metsät, kalakannat, biodiversiteetti, vesi ja energia ovat neuvottelupöydällä. Kaupan pakkovapauttamisesta ja yhä uusien elämäntilanteiden kaupallistamisesta kärsivät eniten köyhien maiden paikallistaloudet - esimerkiksi naiset, jotka viljelevät maata tai kalastavat pienimuotoisesti sekä alkuperäiskansat, jotka ovat kehittäneet vuosisatoja yhteiskuntia, jotka ovat luonnon kanssa harmoniassa.

Adelphi Researchin, Friends of the Earth Internationalin ja Greenpeacen tuore tutkimus osoittaa, että nykyiset WTO-neuvottelut uhkaavat nykyisiä poikkikansallisia ympäristösopimuksia. Tutkimus osoittaa myös, että WTO:lle on vaihtoehtoja. Kauppasopimusten ei tule talloa ihmisoikeuksia ja olla kestäväen kehityksen este. EU:n kauppapolitiikan suunnan on siksi muututtava. [1]

Mitä on vialla EU:n suhtautumisessa WTO:n kauppaneuvotteluihin?

Metsätalous

Maailman metsät hupenevat ja niiden laatu heikkenee huolestuttavaa vauhtia. Elämme metsäkriisin aikaa. Merkittävä taustatekijä metsäkadolle on metsätuotteiden kasvava tuotanto ja kauppa, joka johtuu kasvavasta kulutuksesta erityisesti varakkaammissa maissa. Metsätuotteiden kulutus on teollisuusmaissa 20 kertaa korkeampi kuin kehitysmaissa. Viisi maata - Iso-Britannia, Japani, Saksa, Italia ja USA - käyttävät 50% kaikista metsätuotteista. Toisaalta jopa miljardi ihmistä on riippuvaisia metsien tuottamista palveluista, ja 60 miljoonaa ihmistä saa suoraan elantonsa metsistä. Metsiin sisältyy myös 46% kaikesta maanpäällisestä hiilestä, ja ne ovat siksi tärkeä tekijä ilmastonmuutoksen hidastamisessa.

Euroopan komissio tukee metsien tilasta ja merkityksestä huolimatta metsätalouden ja metsätuotteiden kaupan täyttä vapauttamista, jättäen huomiotta oman WTO:ta ja metsienkäyttöä käsittelevän kestävyysarvionsa (Sustainability Impact Assessment, SIA). Tuon arvioinnin mukaan metsätalouden vapauttamisen "mahdolliset haittavaikutukset luonnon monimuotoisuudelle biodiversiteetiltään rikkaimmissa maissa, kuten Brasiliassa,

Indonesiassa, Kongon altaan maissa ja Papua-Uudessa-Guineassa, olisivat mahdollisesti peruuttamattomia. Korkeiden tuontitullien suojassa metsäteollisuuttaan rakentaneet kehitysmaat voivat kärsiä huomattavista ympäristö- ja yhteiskuntavaikutuksista". Arviointiraportti suosittaa, että "kaupan vapauttamisessa olisi syytä ottaa käyttöön varovaisuusperiaate". Raportti ennustaa myös laittomien ja tuhoisien hakkuiden lisääntyvän metsätalouden vapauttamisen seurauksena. [2]

Tästä huolimatta EU vaatii metsätalouden sisällyttämistä WTO-neuvotteluihin. Metsätalouden ja metsätuotteiden kaupan vapauttaminen johtaisi metsistä riippuvaisten alkuperäiskansojen elinympäristöjen katoamiseen, metsistä hiilinieluinä riippuvaisen ilmastonmuutoksen nopeutumiseen, ja jouduttaisiin uhanalaisten lajien, kuten trooppisten puiden, lintujen ja suurpetojen, katoamista. EU:n on poistettava metsät WTO-neuvotteluiden asialistalta.

Kalastus

Maailman kalakannat ovat kriisissä ja kalastuselinkeinot ovat maailmanlaajuisen romahduksen partaalla. YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n mukaan 70% maailman kalakannoista on jo ylikalastettuja tai hyödynnetty kesävyöden rajoille. Noin 34 miljoonaa ihmistä maailmassa elää kalastuksesta, ja heistä suurin osa alle dollarilla päivässä. Köyhille rannikoiden yhteisöille ympäri maailman pääsy kalakantoihin ja niiden suojeleminen on ehto myös tasapainoisen ravinnonsaannin kannalta.

Tästä huolimatta Euroopan komissio tukee kalastuksen vapauttamista osana NAMA-neuvotteluja. Outoa kyllä, EU ei ole edes tehnyt kestävyysarviota (Sustainability Impact Assessment, SIA) WTO:sta ja kalastuksesta. Ehkä tämä johtuu siitä, että tulos olisi itsestään selvä: vaikutukset kalakantoihin ja kalastajayhteisöille voisivat olla katastrofaalisia.

EU vaatii kalakantojen sisällyttämistä NAMA-neuvotteluihin, vaikka kalastuksen vapauttamisen on osoitettu kurjistavan kalastuksesta eläviä yhteisöjä ja laajamittainen kilpailu uhkasi kalakantoja, jotka jo nyt ovat huolestuttavan alhaisia. EU:n on tehtävä täysi sosiaalisten ja ympäristövaikutusten arviointi ja suljettava kalastus NAMA-neuvottelujen ulkopuolelle.

Energia

Öljysektori on maailmankuulu vahingollisuudestaan ympäristölle ja ihmisille. Öljyn etsintä, öljynporaus, öljyputkien rakentaminen, öljynjalostus sekä öljyjalosteiden polttoon perustuva liikenne ja energiantuotanto ovat kaikki vahvasti sidoksissa ilmastonmuutokseen. Kasvihuonepäästöt ja metsien väheneminen ovat fossiilipolttaineteollisuuden sivutuotteita, ja ne ovat myös ilmastonmuutoksen suurimpia kiihdyttäjiä.

Tästä huolimatta EU - Yhdysvaltojen tukemana – ajaa voimakkaasti energiasektorin kaupan täydellistä vapauttamista. Piittaamatta liberalisoinnin hyvin dokumentoiduista haitallisista ympäristövaikutuksista EU ajaa mm. fossiilipolttaineteollisuuden etsinnän, kehittämisen, tuotannon, jalostuksen, kuljetuksen, levityksen, markkinoinnin, kulutuksen ja hallinnan liberalisointia. [3]

Energiaresurssien kuten öljyn ja kaasun sekä kaivos- ja metsätuotteiden sisällyttäminen WTO-sopimukseen kiihdyttäisi näiden teollisuudenalojen aiheuttamaa tuhoa. EU:n täytyy poistaa öljy- ja kaasusektorit liberalisointivaatimuksistaan.

Vesi

Vesipalvelujen yksityistäminen on aiheuttanut tuhoisia vaikutuksia kehitysmaiden ihmisille. Usein vesisektorin pakkovapauttaminen on ollut edellytyksenä, jotta köyhien maiden hallitukset ovat saaneet kahdenvälisiä kehitysapua tai IMF:n ja Maailmanpankin lainoja. Yksityistäminen johtaa vesipalvelujen tuotannon siirtymiseen ylikansallisille suuryhtiöille, ja yleensä myös veden kuluttajahinnat nousevat. Bolivian Cochabambassa veden

yksityistäminen johti 68%:n hinnannousuun [4], Guinean Conakryssa 500%:n hinnannousuun viidessä vuodessa ja Filippiinien Manilassa veden hinta nousi 500%:a kuudessa vuodessa [2].

Tästä huolimatta EU ajaa veden ja vesipalvelujen täydellistä liberalisointia. Yksityistämisen seurauksena voi esimerkiksi olla, että hallituksilta kielletään "starttirahan" myöntäminen paikallisille yrityksille, vaikka tällainen tuki parantaisi niiden mahdollisuuksia kilpailla jättyhtiöiden kanssa. Lisäksi on vaarana, että hallituksia kielletään asettamasta sellaisia kiintiöitä, joiden tarkoituksena on kansallisten vesivarojen pitäminen voittoa tavoittelemattomien yritysten hallinnassa.

Ylipäätään vettä ei tulisi pitää taloudellisena hyödykkeenä, vaan kaikille kuuluvana ihmisoikeutena.

Ruoka

Siitä lähtien kun maatalous sisällytettiin WTO:n toimivallan piiriin EU:sta ja muualta teollisuusmaista on virstan korkeiden maataloustukien johdosta halpoja maataloustuotteita kehitysmaihin. Tämän seurauksena kymmenet miljoonat kehitysmaiden maataloustuottajat ja pienviljelijät ovat menettäneet mahdollisuutensa ainoan elinkeinonsa harjoittamiseen. Kehitysmaissa omavaraisviljelijät – joista suurin osa on naisia – joutuvat kamppailemaan, jotta saisivat perheilleen edes tarpeeksi ruokaa. Heidän on yhä hankalampaa säästää rahaa esimerkiksi terveydenhuoltoon tai koulutusta varten. Edelleen yli 70 % maailman köyhistä on riippuvaisia pienviljelystä, eikä heidän tulevaisuutensa näytä valoisalta.

Köyhien maiden pakottaminen kaupan vapauttamiseen ja halvan ruoan dumpsaus on erittäin epäilevä ja tuhoisaa. Kestävän maatalouden muodot häviävät ylikansallisten markkinoiden paineessa, ja suuret supermarketiketjut ja elintarvikejätit keräävät voitot. Maailman aliravitsemustilanne onkin huononemassa. Kaksi keskeistä perusoikeutta on uhattuna: oikeus tuottaa ruokaa paikalliseen kulutukseen sekä oikeus syödä terveellistä ja ravitsevaa ruokaa.

EU:n täytyy yksipuolisesti ja välittömästi lopettaa maatalouden vientitukien jakaminen, sekä hyväksyä köyhien maiden oikeudet suojata talouksiaan ruokasuvereniteetin säilyttämiseksi. EU:n on lopetettava köyhien maiden painostaminen maatalouskaupan lisävapauttamiseen. Sen sijaan on luotava uusia maailmanlaajuisia järjestelyjä ruokaturvan, maaseudun paikallistalouksien ja kestävän maatalouden turvaamiseksi.

Tiedon omistus ja elämän patentointi

WTO:n tekijänoikeuksia koskeva TRIPs-sopimus (Trade Related Intellectual Property Rights) ei huomioi viljelijöiden, alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen perusoikeuksia. Se alistaa vuosisatoja vanhan perimätiedon ja jopa elämänmuodot yksityisille omistusoikeuksille. TRIPs sallii tiedon omimisen ja varastamisen patenttien avulla. Niiltä yhteisöiltä, jotka eivät pysty maksamaan oikeuksistaan, evätään pääsy paikallisten resurssien ja tiedon käyttöön. Siementen ja muiden geneettisten resurssien omistusoikeus keskittyy yhä voimakkaammin muutamille suuryritysten hallintaan. Esimerkiksi vain kolme yritystä – Cargill, Pioneer ja CP-DeKalb – kontrolloi noin 70 %:a koko Aasian siemenmarkkinoista [5].

Lisäksi TRIPsin tarjoamaa yksityisomaisuuden suojaa on käytetty kehitysmaiden hallituksia vastaan, kun ne ovat pyrkinet tuottamaan halpoja lääkkeitä HIV- ja malaria-epidemioiden hillitsemiseksi tai ehkäisemiseksi. Köyhillä ei yksinkertaisesti ole varaa maksaa lääkkeitä voittoja tavoittelevien lääkefirmojen asettamia markkinahintoja.

EU:n pitää taata viljelijöille, alkuperäiskansoille ja paikallisyhteisöille oikeudet paikallisen geeniperimän hyödyntämiseen. Yksityinen voitontavoittelu ei myöskään saa olla riittävän terveydenhuollon toteuttamisen esteenä. Kaikkien elämänmuotojen - mukaan lukien kasvilajikkeet ja mikro-organismit sekä niiden osat - patentointi pitää kieltää. EU:n täytyy tukea yhteiseen etuun tähtäävää asiantuntemusta ja toimivaltaa kuten

kansainvälistä biodiversiteettisopimusta (CBD), ja lopettaa kehitysmaiden hallitusten päätävävallan kaventaminen ja köyhien elinmahdollisuuksien huonontaminen.

Suuntaviivoja vastuulliselle eurooppalaiselle kauppapolitiikalle

EU:n on ryhdyttävä ajamaan perustavanlaatuisia muutoksia maailman kauppajärjestelmään sen omien kestävän kehityksen ja ihmisoikeusperiaatteiden mukaisesti. Hallituksilla täytyy säilyä oikeus puolustaa omia kansalaisiaan ja ympäristöä vapaakaupan vaikutuksia vastaan ja siitä riippumatta. Nykyisin jopa WTO:n legitimitetin perustana ollutta periaatetta päätösten tekemisestä kaikkien jäsenmaiden yksimielisellä hyväksynnällä ollaan kääntämässä ylösalaisin. Nyt käytetyn menettelyn mukaan WTO:n jäsenmaat voivat vaikuttaa neuvottelujen puheenjohtajan ratkaisuihin (esim. GATS-) neuvottelujen Hong Kongin ministerikokoukselle esitetyistä neuvottelutuloksista vain siinä tapauksessa, jos kaikki neuvotelleet jäsenmaat yksimielisesti vastustavat puheenjohtajan esitystä neuvottelujen tuloksesta. WTO ei tällä tavoin enää pohjaudu jäsenmaidensa tahtoon, eikä sen legitimitetin perustasta jää näin mitään jäljelle.

EU:n tulee arvioida uudelleen koko WTO-politiikkansa perusta. Sen sijaan että neuvottelujen pohjana on lisäoikeuksien ajaminen suuryhtiöille ja abstrakteihin taloudellisen voiton laskelmiin perustuva politiikka, tulee niiden pohjana olla ihmisoikeuksien ja ympäristön suojelun edistäminen konkreettisella tasolla. Maan ystävät – maailman laajin ruohonjuuritaso ympäristöjärjestö – vaatii toimia lisätuhojen estämiseksi ja sellaisen kauppajärjestelmän eteen, joka on kestävä, reilu ja tasa-arvoinen. Päästäkseen kohti tätä päämäärää EU:n on:

1. Vahvistettava kansainvälistä ympäristöhallintoa vastapainoksi WTO:lle;
2. Ajettava WTO:n sääntöjen ja monenkeskisten ympäristösopimusten suhdetta koskevien neuvottelujen siirtämistä YK:hon;
3. Keskeytettävä GATS-neuvottelut ja sovittava kattavan, riippumattoman selvityksen tekemisestä GATS:in toteutuneista sekä potentiaalisista vaikutuksista ympäristölle, ihmisoikeuksiin ja kehityspoliittisten päämäärien toteutumiseen, kuten YK:n elimet ovat vaatineet;
4. Keskeytettävä NAMA-neuvottelut ja sovittava kattavan, riippumattoman selvityksen tekemisestä NAMA:n potentiaalisista vaikutuksista ympäristölle ja kehityspoliittisten päämäärien toteutumiseen;
5. Sitouduttava poistamaan maataloustuotteiden vientitukiaiset ja dumpsaus, sekä edistämään sen sijaan ruokaturvaa, ruoantuotannon omavaraisuutta ja ekologisesti kestävä maataloutta;
6. Vastustettava USA:n painostusta kauppasääntöjen käyttämisestä geenimuunneltujen elintarvikkeiden ja viljelyn varokeinojen heikentämiseen, ja edistettävä YK:n biodiversiteettisopimuksen bioturvallisuuspöytäkirjan ympärillä käytäviä neuvotteluja oikeana keskustelufoorumina muuntogeenisten eliöiden käytöstä;
7. Ajettava WTO:n riitojenratkaisuelimen uudistamista siten, että se ottaa huomioon varovaisuusperiaatteen, muut YK:n sopimukset, ja poistaa käytöstä vaatimuksen ympäristön suojeluun pohjautuvien kaupan rajoitusten välttämättömyyden todistamisesta;
8. Sitouduttava täyteen avoimuuteen ja demokratian lisäämiseen WTO:ssa ja EU:n kauppapolitiikassa mahdollistamalla kehitysmaiden, kansalaisyhteiskunnan ja kansanedustajien täysi osallistuminen;
9. Arvioitava uudelleen WTO:n sääntöjen vaikutukset ympäristöön, kehitykseen, demokratiaan sekä naisten ja alkuperäiskansojen elämään, ja tämän pohjalta uudistettava jo olemassaolevat sopimukset;
10. Kehitettävä oikeudenmukainen ja kestävä kauppajärjestelmä, jonka ensisijaisena tavoitteena on kaikkien maailman ihmisten elämän perusedellytysten turvaaminen sosiaalisesti ja ekologisesti kestävillä tavoilla.

Nyt 2000-luvun alussa maailma tarvitsee kauppasääntöjä, jotka heijastavat yhteiskuntien tämänhetkisiä arvoja ja tarpeita. Olemassaolevat kauppasäännöt, niitä hallinnoivat elimet ja itse asiassa koko nykyinen maailman talousjärjestelmä ovat vanhentuneita ja sopimattomia tähän tarkoitukseen. Vapaakauppa-ajattelun pohjana olevat teorit kehitettiin jo 1700- ja 1800-luvuilla, eikä näissä teorioissa tai varsinkaan nykyisin vallitsevassa kasvuajattelussa ole riittävästi – jos ollenkaan – huomioitu kaupan ympäristövaikutuksia tai luonnonvarojen rajallisuutta. Logiikaltaan puutteellisten vapaakauppateorioiden käytännön sovellutusten on myös osoitettu lisäävän eriarvoistumista sekä tuhoavan luonnon ja kulttuurien monikirjoa. Maailman kauppajärjestelmä perustuu edelleen kestäättömään voitontavoitteluun sekä epätasa-arvoiseen ja liialliseen luonnonvarojen hyödyntämiseen riippumatta sosiaalisista ja ekologisista vaikutuksista. Kaupan liberalisoinnin ja bruttokansantuotteiden kasvuluikuihin tuijottamisen tiellä jatkettaessa vääjäämättöminä seurauksina ovat rikkaiden rikastuminen ihmisten enemmistön ja tulevien sukupolvien hyvinvoinnin kustannuksella sekä mittavat ekokatastrofit. Nykyiset säännöt myös estävät paikallisten ja kestävien kauppajärjestelmien ja vaihdannan muotojen ylläpidon ja kehittämisen.

Näistä syistä johtuen Suomen tulee vaatia EU:ta uudistamaan sekä nykyisen kauppajärjestelmän että sen taloudellisen kehyksen, jossa tuo järjestelmä toimii. On aika kehittää kansainvälisen kaupan säännöstö, joka edistää itsemääräysvaltaa, ruokaturvaa, ympäristön suojelua, kestäviä elintapoja, tasa-arvoa ja kulttuurista monimuotoisuutta kaikkien kansojen ja ihmisten parissa. Uusi ja kestävä viitekehys kaupan säätelylle tulee perustaa demokratiaan, tasa-arvoon, kestäättömän kulutuksen lopettamiseen ja varovaisuusperiaatteeseen. Mikäli WTO:n puitteissa tällaisia muutoksia ei pystytä toteuttamaan, niin se pitää lakkauttaa.

Lisätietoja:

Toni Haapanen, toni.haapanen@maanystavat.fi, 050-367 8595
Ville-Veikko Hirvelä, etela.lampo@jippii.fi, 02-250 0958

Lähteet:

- [1] Adelphi Research, FoEI & Greenpeace (2005). Is the WTO the only way? www.foeeurope.org/publications/2005/alternatives_wto.pdf
- [2] Katila, M. & M. Simula (2005). Sustainability Impact Assessment of proposed WTO negotiation, final report for the forest sector. Euroopan komission tilaama tutkimus, Safcor Indufor Oy. trade-info.cec.eu.int/doclib/docs/2005/april/tradoc_122420.pdf
- [3] Friends of the Earth International (2004). WTO's General Agreement on Trade and Services will undermine social and environmental sustainability. www.foeeurope.org/trade/StopTheGatsdec04.pdf
- [4] World Development Movement (2005). Dirty aid, dirty water. www.wdm.org.uk/campaigns/aid
- [5] Action Aid (2001). Food rights, Re-writing the Trade Rules. www.actionaid.org.uk/content_document.asp?doc_id=236